

УДК 378.016-054.6:811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-66-74-81>

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ІЗ ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

© Ротова Н.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Ротова Наталія Володимирівна: ORCID: 0000-0002-3759-678; rotova19@mail.ru; кандидат філологічних наук, доцент кафедри Українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглянуто процес роботи над засвоєнням лексики, що має виняткове значення для формування особистості людини як активного й інтелектуально розвиненого члена суспільства, здатного до самостійної реалізації. Основною характеристикою особистості виступає мовна поведінка, а основним умінням – здатність спілкуватися, передусім у професійній сфері. Ця здатність формується в результаті розвитку умінь і навичок професійного спілкування, що має становити основу навчальної діяльності в процесі оволодіння українською мовою студентів-іноземців. Лексика необхідна як для здійснення продуктивної мовленнєвої діяльності – говоріння та читання, так і рецептивної – аудіювання та письмо. У залежності від етапу навчання формується словник-мінімум и добираються відповідні вправи для семантизації й засвоєння лексики, розробляється методика оволодіння українською лексикою.

При вивченні лексики традиційно виділяють такі етапи роботи з лексичним матеріалом: 1) презентація лексики; 2) методичні дії, що забезпечують засвоєння іноземними студентами нової лексики; 3) організація повторення засвоєної лексики і контроль якості засвоєння.

Провідною на всіх етапах навчання визнається комунікативна, або практична мета, яка полягає в тому, щоб навчити студентів українській мові як засобу спілкування. Ця мета досягається через розв'язання таких основних завдань: 1) забезпечення участі студентів-нефілологів у навчальному процесі ЗВО, де практичне володіння мовою необхідне перш за все для слухання лекцій, читання літератури, усних виступів на семінарських заняттях тощо; 2) підготовка студентів до широкого спілкування в тому мовному середовищі, яке їх оточує протягом усього періоду навчання (мається на увазі спілкування на побутові, соціально-культурні, суспільно-політичні та навчальні теми); 3) формування вміння читати без словника літературу за фахом, а також художні твори.

Особливої уваги потребує термінологічна лексика кожної спеціальності, що означає спеціальні наукові поняття, концепти, які формують професійне мовне середовище іноземного студента. Термінологічна лексика виконує смислетворчу і текстотворчу функцію, а самий термін виступає як своєрідний інтегратор тексту, що об'єднує й структурує смислові лексико-граматичні одиниці, забезпечуючи цілісність і логічну направленість тексту.

Ключові слова: мовна поведінка, мовленнєва діяльність, мовне середовище, термінологічна лексика, лексико-граматичні одиниці, пред'явлення лексичної одиниці, засоби засвоєння лексики: наочність, антонімія, синонімія, лексична сполучуваність, контекст.

Ротова Н.В. «Особенности работы по усвоению лексики при изучении украинского языка иностранными студентами».

В статье рассматривается процесс работы по усвоению лексики, которая имеет исключительно важное значение для формирования личности человека как активного и интеллектуально развитого члена общества, способного к самостоятельной реализации. Основной характеристикой личности выступает речевое поведение, а основным умением – способность общаться, прежде всего в профессиональной сфере.

Эта способность формируется в результате развития умений и навыков профессионального общения и должна составлять основу учебной деятельности в процессе овладения украинским языком студентами-иностранцами. Лексика необходима как для осуществления продуктивной речевой деятельности – говорение и чтение, так и рецептивной – аудирование и письмо.

В зависимости от этапа обучения формируется словарь-минимум и подбираются соответствующие упражнения для семантизации и усвоения лексики, разрабатывается методика овладения украинской лексикой.

При изучении лексики обычно выделяют следующие этапы работы с лексическим материалом: 1) презентация лексики; 2) методические действия, обеспечивающие усвоение иностранными студентами новой лексики; 3) организация повторения усвоенной лексики и контроль качества усвоения.

Ведущей на всех этапах обучения признается коммуникативная, или практическая цель, которая заключается в том, чтобы научить студентов украинскому языку как средству общения. Эта цель достигается через решение следующих основных задач: 1) обеспечение участия студентов-нефилологов в учебном процессе вуза, где практическое владение языком необходимо прежде всего для слушания лекций, чтения литературы, устных выступлений на семинарских занятиях и т.д.; 2) подготовка студентов к широкому общению в той языковой среде, которая их окружает в течение всего периода обучения (имеется ввиду общение на бытовые, социально-культурные, общественно-политические и учебные темы) 3) формирование умения читать без словаря литературу по специальности, а также художественные произведения. Особого внимания требует терминологическая лексика каждой специальности, обозначающая специальные научные понятия, концепты, которые формируют профессиональную языковую среду иностранного студента. Терминологическая лексика выполняет содержательноформирующую и текстоформирующую функцию, а сам термин выступает как своеобразный интегратор текста, который объединяет и структурирует смысловые лексико-грамматические единицы, обеспечивая целостность и логическую направленность текста.

Ключевые слова: речевое поведение, речевая деятельность, языковая среда, терминологическая лексика, лексико-грамматические единицы, предъявление лексической единицы, средства усвоения лексики: наглядность, антонимия, синонимия, лексическая сочетаемость, контекст.

N. Rotova "Peculiarities of the work on vocabulary acquisition in the process of studying the Ukrainian language by foreign students"

Forming an individual's personality as an active and intellectually developed member of society capable of independent realization is a challenge of today. The main characteristic of an individual is language behavior while the main ability is the ability to communicate, especially in the professional sphere. This ability is formed as a result of the development of professional communication skills, which should form the basis of educational activities in the process of mastering the Ukrainian language by foreign students. Vocabulary is required for both productive speaking activity, such as speaking and reading, and receptive speaking activity, such as listening and writing. Depending on the stage of training, a minimum vocabulary is formed and appropriate exercises are selected for semantics and mastering the vocabulary, and a method of mastering Ukrainian vocabulary is developed.

When studying vocabulary, the following stages of work with vocabulary are traditionally distinguished: 1) presentation of vocabulary; 2) methodical actions ensuring the assimilation of new vocabulary by foreign students; 3) organization of revision of the learned vocabulary and quality control of assimilation.

A communicative or practical goal, which is to teach students the Ukrainian language as a means of communication, is recognized as the leading one at all stages of study. This goal is achieved by solving the following main tasks: 1) ensuring the participation of non-philological students in the educational process of higher education institutions, where practical knowledge of the language is necessary primarily for listening to lectures, reading literature, oral presentations at seminars, etc.; 2) preparing students for wide communication in the language environment that surrounds them throughout the study period (which means communication on everyday, socio-cultural, socio-political and educational topics); 3) developing the ability to read professional literature and fiction without using dictionaries.

Particular attention needs to be paid to the terminological vocabulary of each specialty, which means special scientific concepts, concepts that shape the professional language environment of a foreign student. The terminological vocabulary performs a semantic and text-forming function, and the term itself acts as a kind of text integrator, integrating and structuring the necessary semantic lexical-grammatical units, ensuring the integrity and logical orientation of the text.

Keywords: linguistic behavior, speech activity, linguistic environment, terminological vocabulary, lexical and grammatical units, presentation of a lexical unit, means of mastering vocabulary: clarity, antonymy, synonymy, lexical communication, context.

Постановка проблеми. Сьогодні головною метою освіти стає формування особистості людини як активного й інтелектуально розвиненого члена суспільства, здатного до самостійної реалізації. Основною характеристикою особистості виступає мовна поведінка, а основним умінням – здатність спілкуватися, передусім у професійній сфері. Ця здатність формується в результаті розвитку умінь і навичок професійного спілкування, що має становити основу навчальної діяльності в процесі навчання українській мові студентів-іноземців. Оволодіння термінологією спеціальності, вміннями і навичками спілкування на професійні теми необхідне для того, щоб стати фахівцем високої кваліфікації. Навчання українській мові з урахуванням майбутнього фаху студента не можливе без цілеспрямованої і систематичної роботи над лексикою взагалі і термінологічною лексикою зокрема.

Отже, одним із найважливіших аспектів роботи викладача української мови для іноземних студентів є лексична робота. Лексика необхідна як для здійснення продуктивної мовленнєвої діяльності – говоріння та читання, так і рецептивної – аудіювання та письмо. У залежності від етапу навчання формується словник-мінімум и добираються відповідні вправи для семантизації й засвоєння лексики, розробляється методика оволодіння українською лексикою. Провідною на всіх етапах навчання науковцями визнається комунікативна, або практична, мета, яка полягає в тому, щоб навчити студентів українській мові як засобу спілкування. Ця мета досягається через розв'язання таких основних завдань: 1) забезпечити участь студентів-нефілологів у навчальному процесі ЗВО, де практичне володіння мовою необхідно перш за все для слухання лекцій, читання літератури, усних виступів на семінарських заняттях тощо; 2) підготувати студентів до широкого спілкування в тому мовному середовищі, яке їх оточує протягом усього періоду навчання (мається на увазі спілкування на побутові, соціально-культурні, суспільно-політичні та навчальні теми); 3) навчити студентів читати без словника літературу за фахом, газети і журнали, художні твори.

Сьогодні в методиці найчастіше застосовуються такі засоби засвоєння лексики, як: наочність, антонімія, синонімія, міра виявлення ознаки, лексична сполучуваність, склад слова, контекст, стилістична забарвленість, переклад на рідну мову.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження мовної компетентності студентів-іноземців стали об'єктом наукових шукань як зарубіжних (О. Корнілов, Р. Норвуд, Дж. Равен, П. Сорокін та ін.), так і вітчизняних науковців (О. Білик, Г. Воробйов, Р. Гришаківа, І. Закір'янова, Т. Колодько, О. Першукова, В. Топалова, С. Шехавцова). Сучасні методики щодо основних механізмів оволодіння мовною культурою під час вивчення іноземної мови перебували в колі наукових інтересів багатьох дослідників (Є. Верещагін, В. Костомаров, В. Красних, Ю. Пассов, В. Сафонова, О. Селіванова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін, В. Фурманова, Д. Хаймз). Особливості формування мовної особистості досліджували Г. Богін, Є. Боринштейн, Н. Гальська, Є. Голобородько, І. Зимня, І. Ігнатова, Ю. Караулов, О. Леонтович, М. Пентилук, різнобічно висвітлюючи цю проблему. У наукових працях українських дослідників (О. Туркевич, Л. Бей, О. Тростинська, О. Палінська, Ш. Кочан, Н. Захлюпана, В. Корженко, М. Опанасюк та ін.) розглядають теоретичні та практичні аспекти процесу формування мовних стереотипів, методологічного аспекту і входження іноземних студентів в український соціокультурний простір засобами мови як необхідної умови життя і навчання в Україні.

Текст як особливий засіб оволодіння іноземною мовою досліджували такі вчені, як Б.М. Гаспаров, М.М. Бахтін, Л.С. Виготський, В.В. Виноградов, Б.О. Ларін тощо.

Постановка завдання. У системі вивчення іноземними студентами української мови вироблення лексичних навичок відіграє надзвичайно важливу роль, бо ці навички входять до складу мовних умінь слухання, говоріння, читання і письма. Володіння лексикою є основою успішної комунікації. У практичному курсі вивчення лексики відбувається в сукупності з вивченням фонетики і граматики. Треба зазначити, що переважна кількість робіт з методики стосувалася вивчення російської мови як іноземної, отже, метою нашої статті є дослідження особливостей навчальної роботи з вивчення української лексики.

Виклад основного матеріалу. При вивченні лексики традиційно виділяють такі етапи роботи з лексичним матеріалом: 1) презентація лексики; 2) методичні дії, що забезпечують засвоєння іноземними студентами нової лексики; 3) організація повторення засвоєної лексики і контроль якості засвоєння [5].

Актуальна тенденція сьогодення – це представлення лексики в текстах. Для мети накопичення словникового потенціалу текст – як усний, так і письмовий – має значно більше переваг, ніж списки слів. На користь цього способу пред'явлення нової лексики іноземним студентам говорить той факт, що слова, що сприймаються в контексті, мають більшу лексичну цінність, бо реципієнт може зрозуміти не лише значення слова, а й типові для слова поєднання й граматичні структури. Крім того, в тексті розкриваються внутрішні зв'язки слів і так звані лексичні поля. У найбільшій мірі це простежується в аутентичних текстах, тобто таких, які не були адаптовані для спеціального навчання.

Невеликі тексти є ідеальними для використання на заняттях, бо в них міститься багатий лексичний і граматичний матеріал, а головне, студентам не потрібно запам'ятовувати довгі багатослівні фрази. Робота з короткими текстами – це найкраща підготовка до незалежного читання й аудіювання, а також забезпечення зразків для побудови власних усних і писемних висловлювань.

Для початкового етапу навчання необхідна добірка (корпус) адаптованих текстів. Робота з текстами буде значно ефективнішою, якщо використовувати такі інструментарії, як вправи. За традиційною класифікацією, такі вправи поділяються на дотекстові, притекстові та післятекстові.

Метою дотекстових вправ є нівелювання лінгвокраєзнавчих і лексико-граматичних труднощів при подальшому читанні та усвідомленні інформації, а також створення мотивації читання тексту. Притекстова робота – це головний етап роботи з текстом, що містить безпосередню роботу з текстом, яка реалізується в свідомому сприйнятті всіх ключових фрагментів тексту й ретельній роботі з кожною смисловою частиною тексту. Післятекстова робота є логічним продовженням притекстової роботи й орієнтована на більш глибоке розуміння інформації студентами, формування власного ставлення до прочитаного.

Основна мета над лексикою на початковому етапі – це формування словника, необхідного для спілкування в навчальній і побутовій сферах, а також для засвоєння граматики. На цьому етапі важливим є добирання для вивчення найнеобхіднішої лексики. Так, для елементарного рівня лексичний мінімум складає 760 слів, для базового – 1300.

Словник початківця повинен формуватися тематично. Семантизація лексики проводиться за допомогою добирання антонімів, на основі словотворення, за допомогою наочності. Початковий етап включає в себе два процеси: пред'явлення і пояснення лексичної одиниці.

Пред'явлення лексичної одиниці відбувається не ізольовано, а в контексті, адже саме при включенні слова в речення виявляється його статус і значення. Лексична одиниця подається як в усній, так і в писемній формі; доцільно показати, як вона виглядає в друкованому тексті. Другий процес – пояснення слова. Поясненню підлягають і форма слова, і його значення. Коли говорять про форму, мають на увазі фонетичну і граматичну характеристику слова.

При поясненні значення слова використовують різні способи семантизації: переклад, застосування наочності, підбір синонімів або антонімів. На середньому і просунутому етапах вивчення української мови можна використовувати такі засоби семантизації, як опис, застосування синонімів тощо.

При семантизації слів за допомогою синонімів виникає така складність: у мові рідко зустрічаються повні синоніми, як правило, кожен із синонімів має певний відтінок значення, а значить, свою конотацію і вживання, це необхідно обговорювати на заняттях.

У деяких випадках без використання засобів наочності в студентів може формуватися неправильне уявлення про значення лексичної одиниці. Однак при семантизації лексики на просунутому етапі навчання існують і позитивні моменти: а) при семантизації за допомогою синонімів і слово-освітнього ланцюжка в студентів формуються уявлення про утворення слова, функціях словотворчих афіксів, стилістичного забарвлення; б) при тлумаченні слова розкривається смислова природа слова, а отже, розвиваються творчі здібності студентів; в) при дослідженні внутрішньої форми слова також відбувається розвиток творчого і асоціативного мислення, а при правильному виборі мотивуючого слова забезпечується точне розуміння значення слова; завдяки використанню сильного семантичного контексту легко пояснюється значення багатозначних слів [1].

На наступному етапі роботи з лексичним матеріалом відбувається організація засвоєння нової лексики за допомогою підготовчих і мовленнєвих вправ. Презентація нового слова – це лише перший етап роботи з лексикою.

Нові слова повинні бути органічно включені в уже напрацьовану систему слів конкретного студента, щоб подалі ці слова могли бути використані в роботі.

Існує багато вправ, за допомогою яких можна перемістити слова з короткочасної пам'яті в довгострокову. Деякі з цих завдань у значній мірі реалізують пізнавальну здатність студентів, а деякі – в меншій мірі. Такі завдання можна розділити на такі типи розпізнавання, вибір, узгодження, сортування, розташування [6].

Розпізнавання – це спосіб знаходження слів у тексті, який реалізується в таких установках викладача: «Скільки разів у тексті зустрічається слово ...?», «Знайдіть у тексті дієслова руху», «Знайдіть в тексті всі слова, пов'язані з ...». Формулювання завдання може відбуватися як перед читанням тексту, так і після («Згадайте, зустрічалося в тексті слово ...?»).

Завдання на вибір слова є більш пізнавальними, ніж завдання на розпізнавання, бо вони залучають і процес розпізнавання слів, і визначення критеріїв вибору між ними (наприклад, «Викресліть зайве слово зі списку»).

Завдання на узгодження пропонують розпізнавання слів і розташування їх парами відповідно до завдання, наприклад: «Складіть пару синонімів, антонімів, визначень, словосполучень».

При виконанні завдань на сортування студенти повинні певним чином класифікувати слова всередині більших категорій, наприклад: «Розмістіть слова в дві колонки – з позитивним і негативним значенням»[3]. Деякі завдання формулюються так, що студенти самостійно повинні визначити критерії сортування, наприклад: «Розташуйте запропоновані слова в чотири групи, кожна з яких складається з чотирьох слів».

Останній вид завдань – розташування в певному, заданому у вправі порядку, наприклад: «Вам необхідно оновити гардероб, але ваші можливості дозволяють вам купувати одну річ в тиждень. Розмістіть такі предмети одягу в тому порядку, в якому ви будете їх купувати, враховуючи погодні умови».

Перераховані типи завдань можуть бути використані на заняттях в будь-якій послідовності в залежності від цілей навчання. Слід зазначити, що це рецептивні завдання: студенти працюють з окремими словами, але не застосовують їх при освоєнні більш складних лексико-синтаксичних одиниць.

Продуктивні завдання дають можливість студентам використовувати нові слова в роботі з продуктивними видами мовленнєвої

діяльності – говорінням і письмом. Виокремлюють два типи таких вправ: доповнення і створення речень або тексту.

Перший тип завдань – це заповнення прогалин в реченні або тексті. Вони діляться на завдання відкритого, закритого типу і множинного вибору.

У завданнях відкритого типу студенти використовують свій власний лексичний запас, у завданнях закритого типу – ставлять у потрібне місце в тексті вже запропоновані слова у відповідній формі, а в завданнях множинного вибору – вибирають слово (воно вже стоїть в необхідній формі).

У завданнях на створення тексту учні повинні самі сформулювати потрібний контекст із певних слів («Складіть речення з таких слів»; «Оберіть три слова зі списку і складіть речення з кожним із них»; «Напишіть невеликий текст, використовуючи запропоновані слова» тощо).

Останній тип вправ забезпечує перехід до продуктивних видів мовленнєвої діяльності, що, відповідно, підвищує можливість студентів утримувати в довгостроковій пам'яті більшу кількість слів [6].

Заняття з лексики необхідно доповнювати мовними іграми, зокрема іграми зі словами. Тоді заняття стане цікавішим і продуктивнішим. Мовні лексичні ігри повинні бути органічно включені в структуру заняття, але не подаватися ізольовано від досліджуваного матеріалу.

Ігри можна застосовувати на всіх етапах роботи з лексикою: при семантизації нової лексики, її засвоєнні, активізації вже вивченої лексики, повторенні і контролі. Наприклад, для розширення словникового запасу і активізації вивченої лексики використовуються ігри-розминки або ігри зі словами, які не прив'язані до конкретної теми і можуть бути використані як лексична розминка [2].

Значна кількість ігрових завдань розраховані на роботу в парах або невеликих групах по 3-4 особи. Така форма роботи сприяє зниженню можливого негативного ефекту через особисту помилку студента, перекладаючи відповідальність за неякісне виконання завдань на групу учасників.

Не можна недооцінювати переваги гри на занятті: вона стимулює діяльність студентів, розряджає обстановку, допомагає кращому запам'ятовуванню нових слів, а елемент змагання сприяє активізації пасивних студентів. Однак викладач не повинен занадто захоплюватися використанням ігор; оптимальний варіант –

чергування ігрових завдань і завдань, спрямованих на практику говоріння [5].

Робота за складом слова проводиться вже на елементарному рівні володіння українською мовою. Вправи повинні бути скеровані на відпрацювання навичок аналізу українських похідних слів, на ознайомлення з основними законами українського словотворення. Студенти повинні розуміти і простежувати системні зв'язки між вихідними і похідними словами: стіл – столик, праця – працювати, Україна – українець тощо. Лексичну роботу доцільно поєднувати з граматичними темами, наприклад із вивченням виду дієслів: вчити – вивчити, йти – прийти, робити – зробити. У такий спосіб різні вправи дають можливість познайомити іноземних студентів із різними способами словотворення: суфіксацією, префіксацією, складанням слів, основ, субстантивацією та аббревіацією. Це допомагає проводити моделювання нових слів і введення їх у речення. Такий метод є найбільш ефективним, бо дозволяє зменшити обсяги лексичних мінімумів.

Для активного запам'ятовування лексики необхідна її висока повторюваність, тому одні й ті ж самі слова включаються в усі вправи й тексти. Вправи повинні укладатися за принципом зростаючої складності.

На всіх етапах навчання робота над лексикою повинна бути багатоаспектною й регулярною. Найпопулярнішими методичними прийомами для запам'ятовування нових слів є:

- чітке визначення семантики слова через контекст;
- добирання синонімів або антонімів;
- закріплення слів у лексиконі студентів за допомогою мовних і мовленнєвих вправ;
- застосування всіх видів пам'яті: слухової, зорової, моторної, асоціативної;
- постійний контроль знань лексики й умінь її використовувати в усному й писемному мовленні.

Найголовнішим способом вивчення нової лексики є її семантизація. Семантизація включає питання, зв'язані з визначенням значення нового слова шляхом складних мислительних процесів, що включають аналіз семантичного поля, асоціативного поля, внутрішньої та зовнішньої форми слова, міжмовного переносу.

Семантичне поле поєднує аналіз вербального (інформаційного) і невербального контексту (рисунок, таблиці, схеми). Контекстуальне поле може давати підстави для визначення точного значення слова або лише його змісту. Аналіз асоціативного поля є менш

ефективним у порівнянні з контекстуальним, але в деяких випадках має право на існування. Він скерований на пригадування відомого.

З'ясування значення слова може відбуватися з урахуванням значення частин слова, ситуативних моментів, зв'язаних із цим словом звучанням, а також розташування в словнику. Інколи можна визначити значення слова в сталих словосполученнях, виразах.

Аналіз внутрішньої форми слова ґрунтується на визначенні значення кореня, а зовнішньої форми – на визначенні суб'єкта дії, класу значення, скерованості дії. У випадку знання іншомовного значення кореня доцільно застосовувати міжмовний перенос.

Найбільша складність оволодіння українською лексикою полягає в тому, щоб досягти використання лексичних одиниць у мові відповідно до ситуації. Студент повинен навчитися згадувати слово, співвідносити його з іншими словами, що стосуються певної ситуації. Надалі ці зв'язки опрацьовуються до автоматизму в різних ситуаціях. Для цього застосовуються вправи такого характеру: «Складіть...», «Розставте...», «Поділіть на групи...» тощо. Такі вправи формують у студентів асоціативні зв'язки між словами і сприяють запам'ятовуванню інших необхідних для висловлювання слів.

Особливо складними є для іноземних студентів пароніми через їхню схожість у вимові й різницю у лексичному значенні та, відповідно, поєднанні з іншими словами. Тут дуже важливо, щоб кожне слово запам'ятовувалося не ізольовано, а як системна одиниця, тому необхідно акцентувати увагу на тих зв'язках, у яких це слово вступає з іншими словами.

Треба бути обережними при роботі з омонімами. Досить часто студент, почувши омонім, студент сприймає його в уже відомому значенні, наприклад: коса – зачіска і коса – берегова частина, що входить у море тощо. Навіть якщо слово було вжите в контексті в точному значенні, потрібно звернути увагу на наявність омоніма і пояснити його значення. Це сприяє розвитку спостережливості.

Особливо складно працювати з абстрактною лексикою й термінами. Увагу студентів необхідно звернути на розмежування сфер використання слів, тобто стилі мовлення: розмовний, науковий, публіцистичний, художній та офіційно-діловий, а також на багатозначність та синтаксичну функцію слів. Уже на початковому етапі необхідно приділяти значну увагу загальнонауковим термінам і професійній лексиці.

Термінологія – це величезний лексичний пласт мови, який нараховує десятки тисяч термінів. Термінологічна лексика кожної спеціальності означає спеціальні наукові поняття, концепти, які формують професійне мовне середовище іноземного студента. Термінологічна лексика виконує смислоторчу і текстоторчу функцію. Термін виступає як своєрідний інтегратор тексту, об'єднує й структурує необхідні йому смислові лексико-граматичні одиниці, забезпечуючи цілісність і логічну направленість тексту. У цьому зв'язку питання семантизації термінів набувають першорядне значення. Оскільки термін – поняття точне, однозначне, для його семантизації доцільно використовувати систему терміноутворювальних гнізд. Наприклад: власність – приватна власність, державна власність, кооперативна власність. Терміноутворювальні гнізда дозволяють дослідити родо-видові стосунки між компонентами терміна. Студенти сприймають вихідний термін, а потім весь термінологічний ряд. У свідомості студентів формуються умови і норми поєднуваності вихідного терміна. Продуктивною формою семантизації терміна є словотворчий аналіз, в ході якого студенти виділяють науковий термін у мовленні, усвідомлюють механізм його утворення. Ефективним при вивченні термінологічної лексики є синонімічний спосіб семантизації, а також урахування антонімічних відношень. Так, скажімо, можна пояснити значення терміна, використовуючи синоніми: упорядкованість – системність або антоніми: абстрактний – конкретний, натуральний – штучний.

Лексичний матеріал розподіляється по різного роду смислових групах, що об'єднують слова із загальним денотативним і сигніфікативним значенням. На базі тематичних груп слів із загальним семантичним полем простежуються валентні синтаксичні зв'язки, виділяється термінологічне ядро семантичного поля, що має бути засвоєно. При відборі термінологічної лексики також необхідно враховувати її лінгвістичні особливості.

Слід зазначити, що впровадження термінологічної лексики в рамках обмеженого програмою навчального часу обумовлює необхідність чіткого й обумовленого відбору тих груп термінів, які є найбільш необхідними в оволодінні українською мовою як засобом отримання знань за спеціальністю.

Структурний аналіз термінології свідчить, що більшість термінів складається з двох, трьох і більше компонентів. Отже, викладачеві необхідно пам'ятати, що ці сполучення є неподільними лексичними одиницями, які

мають усі ознаки окремої лексеми: цілісністю значення, виконанням функції одного члена речення тощо. Терміни-словосполучення можуть бути атрибутивними (банківський кредит), іменними (продаж активів) та віддієслівними (акумулювати грошові засоби). Студенти повинні зрозуміти механізм словотворення, щоб у подальшому самостійно семантизувати термінологічну лексику. Для цього потрібна система вправ і завдань, що спрямовані на впізнавання, розуміння й активізацію термінологічної лексики.

У процесі оволодіння українською мовою студенти знайомляться з культурою країни, її історією, традицією, побутом. Відповідно, вони зустрічаються з безеквівалентною лексикою, що називає об'єкти, які є характерними саме для нашої країни. Головна риса цієї лексики – неможливість перекладу на інші мови. В такому випадку семантизація подається у формі історико-країнознавчого коментаря, який сприяє знайомству із суспільно-політичною лексикою, великою кількістю ономастичної лексики (топонімів, антропонімів), з експресивно-емоціональною лексикою.

Особливу роль у вивченні української лексики відіграють власні імена і назви. Власні імена надзвичайно важливі для спілкування. Вони стають відправною точкою в міжкультурній комунікації, тому їх порушення може спричинити порушення взаєморозуміння. Із перших днів перебування в Україні молоді люди знайомляться з антропонімами і паспортною номінацією, з офіційним і поважним звертанням. Особливо важко студентами, зокрема франкофонами, сприймається лексика зі зміненою номінацією, тобто вживання зменшувальних форм особистих імен, що є звертанням до однієї й тієї самої особи: Марія, Марієчка, Марійка, Петро, Петрик, Петрусь тощо. Це зумовлено відсутністю такої форми у французькій мові.

Значні складності для розуміння викликають слова и словосполучення з переносним значенням на основі метафори, метонімії або схожості функцій, а також стійкі словосполучення, прислів'я і приказки.

На завершальному етапі відбувається контроль засвоєння вивченого лексичного матеріалу, який можна організувати за допомогою таких прийомів, як виконання завдань у групах, складання асоціацій, рішення кросвордів, загадок тощо. Контроль вивченої лексики є особливою формою зворотного зв'язку. Користь контролю безсумнівна, оскільки студенти, знаючи про тестування і перевірку, серйозніше й уважніше ставляться до вивчення слів. В ідеалі лексика, засвоєна на попередньому занятті, повинна бути перевірена і оцінена на

початку наступного. В іншому випадку є ризик забування вивченого матеріалу. Тестування передбачено в курсі навчання як проміжна ступінь кожного заняття [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сучасна практика вивчення української мови як іноземної виділяє вважає найважливішим лексичний аспект, оскільки активізація і розширення словника студентів супроводжує весь процес навчання. Реалізація цього аспекту ґрунтується на загальнодидактичних принципах і методичних положеннях, які регулюють все сучасне викладання мови в цілому (свідомість, системність, наступність, доступність, послідовність, міцність, наочність, а також комунікативність і пов'язані з нею ситуативність, функціональність, мовна спрямованість і т.д.).

Особливістю вивчення української лексики, на нашу думку, є дотримання

Список використаних джерел:

1. Алексеева Г. С. Засвоєння фахової термінологічної лексики у процесі вивчення дисципліни "російська мова" іноземними студентами в технічному ВНЗ [Електронний ресурс] / Г. С. Алексеева, Н. В. Ротова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2015. – № 47. – С. 117–122. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2015_47_18. – Дата звернення 25.12.2019р.

2. Ковалёва А. В. Этапы работы с лексикой при обучении РКИ / А. В. Ковалёва // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2013. – № 2. – С. 231–233.

3. Thornbury S. How to teach vocabulary / S. Thornbury. – Oxford, 2007. – 187 p.

4. Зозуля І. Є. Вивчення української мови та країнознавства як один з напрямків формування полікультурної вихованості іноземних студентів (досвід Вінницького національного технічного університету) / І. Є. Зозуля // Вища освіта України: Тематичний випуск „Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору”. – 2012. – № 1. – С. 504–511.

5. Корженко В. Я. Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті / В. Я. Корженко, М. М. Опанасюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 152–155.

6. Лепко Г. В. Метод проектування в навчальному процесі / Г. В. Лепко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 161–163.

References

1. Aleksyeyeva, HS & Rotova, NV 2015, 'Zasvoyennya fakhovoyi terminolohichnoyi leksyky u

poslidovnosti etapiv roboty z leksychnym materialom, yakі vzasmoпов'язані і є чинниками єдиного процесу оволодіння української мови. Правильно скоординована система роботи дозволить студентам досить швидко сформувати й систематизувати власний словниковий резерв, навчитися працювати з новою лексикою, зрозуміти, коли потрібна логіка, а коли необхідно вивчити слова, як у математиці таблицю множення. Свідоме володіння лексикою надзвичайно важливе для подальшої самостійної роботи. Систематизація незнайомих слів може відбуватися в різний спосіб із різною мірою достовірності й визначеності. Для того, щоб уникнути можливості забування слів, необхідно чергувати представлені етапи роботи з лексикою, постійно повторюючи слова, використовуючи їх на заняттях, повертаючись до них і постійно проводячи їх активізацію.

protsesi vyvchennya dystsypliny rosiyska mova inozemnymy studentamy v tekhnichnomu VNZ'[Mastering of professional terminological vocabulary in the process of studying the discipline "Russian language" by foreign students in a technical university], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 47, pp. 117-122, viewed 25 December 2019, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2015_47_18>.

2. Kovaljova, AV 2013, 'Etapy raboty s leksikoj pri obuchenii RKI'[Stages of working with vocabulary in teaching RCT], *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta*, Seriya Lingvistika i mezhkulturnaja kommunikacija, no. 2, pp. 231-233.

3. Thornbury, S 2007, *How to teach vocabulary*, Oxford.

4.. Zozulya, IYe 2012, 'Vyvchennia ukrainskoi movy ta krainoznavstva yak odyн z napriamkiv formuvannia polikulturnoi vykhovanosti inozemnykh studentiv (dosvid Vinnytskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu)'[Studying Ukrainian language and country studies as one of the directions of forming multicultural education of foreign students (experience of Vinnitsa National Technical University)], *Vyshcha osvita Ukrainy, Tematychnyi vypusk Intehratsiia vyshchoi shkoly Ukrainy do yevropeiskoho ta svitovoho osvitnoho prostoru*, no. 1, pp. 504-511.

5. Korzhenko, VYa & Opanasyuk, MM 2011, 'Innovatsiyni metody vykladannia ukrayinskoyi movy yak inozemnoyi u tekhnichnomu universyteti'[Innovative methods of teaching Ukrainian as a foreign language at a technical university], *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnogo instytutu*, no. 1, pp. 152-155.

6. Lepko, HV 2011, 'Metod proektuvannya v navchalnomu protsesi'[Design method in the educational process], *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnogo instytutu*, no. 1, pp. 161-163.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2020р.